

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

13.04.2022. Nr. 6-1/235

**Latvijas Republikas
Labklājības ministrijai**
lm@lm.gov.lv

Informācijai: **Sabiedrības integrācijas fondam**
info@sif.gov.lv

Par tiesībām saņemt Latvijas Goda ģimenes apliecību pēc pilngadības sasniegšanas ārpusģimenes aprūpē

Tiesībsargs ir iepazinies ar Sabiedrības integrācijas fonda (turpmāk tekstā – Fonds) sniegto viedokli un atbildēm uz tiesībsarga jautājumiem par iespēju mainīt praksi attiecībā uz apliecību izsniegšanu jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm (tai skaitā no aizbildņu un audžuģimenēm), kuri nav sasnieguši 24 gadu vecumu un turpina iegūt vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību. Tiesībsargs ir iepazinies arī ar Labklājības ministrijas (turpmāk tekstā – Ministrija) sniegto viedokli¹ minētajā jautājumā.

Tiesībsargs atzinīgi novērtē atbalstu, kāds valsts atbalsta programmas “Latvijas Goda ģimenes apliecības programma” ietvaros tiek nodrošināts daudz bērnu ģimenēm un ģimenēm, kuras audzina bērnu ar invaliditāti.

[1] Tiesībsargs vērsās Fondā, jo bija saņēmis personas iesniegumu un tam pievienoto Fonda atteikumu izsniegt Latvijas Goda ģimenes apliecību (turpmāk tekstā – apliecība) pilngadīgam jauniešim no daudz bērnu ģimenes pēc ārpusģimenes aprūpes audžuģimenē, atteikumu pamatojot, ka nav pieaugusi persona/vecāks (arī audžuvecāks, aizbildnis), kurš saskaņā ar Ministru kabineta 2021. gada 1. jūnija noteikumos Nr. 352 “Latvijas Goda ģimenes apliecības programmas īstenošanas kārtība” (turpmāk tekstā – MK noteikumi Nr. 352) noteikto varētu iesniegt iesniegumu apliecības saņemšanai.

Ņemot vērā iepriekš minēto, Fonda prakse, atsakot izsniegt apliecību personai no daudz bērnu ģimenes (gan vecāku ģimenē, gan audžuģimenē), kura nav sasniegusi 24 gadu vecumu un turpina iegūt vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību, jo nav pieaugusi persona/vecāks (arī audžuvecāks, aizbildnis), kurš varētu iesniegt iesniegumu apliecības saņemšanai, tiesībsarga ieskatā, ierobežo jauniešu pēc ārpusģimenes aprūpes tiesības

¹ Labklājības ministrijas vēstule Nr. 33-1-05/487.

saņemt valsts atbalsta programmas “Latvijas Goda ģimenes apliecības programma” sniegto atbalstu un neatbilst likumdevēja gribai.

Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.²

Visiem bērniem un jauniešiem no daudzbērnu ģimenēm (tai skaitā no aizbildņu un audžuģimenēm), kuri nav sasnieguši 24 gadu vecumu un turpina iegūt vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību, ir jābūt vienādam atbalstam un iespējai saņemt Latvijas Goda ģimenes apliecības programmas ietvaros paredzēto atbalstu. Izslēdzot minēto jauniešu grupu no iespējas saņemt apliecību, tiek pausta nevienlīdzīga attieksme pret jauniešiem no daudzbērnu ģimenēm tāpēc, ka viņi līdz pilngadībai ir atradušies ārpusģimenes aprūpē. Valsts ir uzņēmusies īpašas rūpes par bērniem ar invaliditāti un bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības. Tādēļ nav pieļaujams, ka jauniešiem no daudzbērnu ģimenēm (gan tad, ja viņa vecāku ģimene līdz aizgādības tiesību pārtraukšanai ir bijusi daudzbērnu ģimene, gan tad, ja bērns bijis ievietots audžuģimenē vai nodots aizbildnībā daudzbērnu ģimenē) pēc ārpusģimenes aprūpes nepienākas valsts atbalsta programmas “Latvijas Goda ģimenes apliecības programma” ietvaros nodrošinātais atbalsts.

Ministrija viedokli balstījusi uz citēto no Bērnu tiesību aizsardzības likuma (turpmāk tekstā – Likums) grozījumu anotācijas³: “[...] *Papildus jānorāda, ka šī definīcija aptver arī bērnus pēc pilngadības sasniegšanas brīža (18 gadi) līdz 24 gadu vecumam, ņemot vērā, ka, sasniedzot pilngadību, vairumā gadījumu vecāki savu iespēju robežās turpina atbalstīt savus bērnus, piemēram, nodrošina viņiem iespēju dzīvot kopējā mājsaimniecībā vai sniedz atbalstu dzīvošanai atsevišķi, kamēr bērni ir gatavi patstāvīgās dzīves sākšanai – ir ieguvuši nepieciešamo izglītību un atraduši darbu, lai spētu sev nopelnīt iztiku. Kā priekšnosacījums tam, ka daudzbērnu ģimenes statuss tiek saglabāts arī, kad bērns (bērni) ir pilngadīgs, ir, ka bērns turpina vispārējās, profesionālās vai augstākās izglītības iegūšanu arī pēc pilngadības sasniegšanas.*”

Ministrija paudusi viedokli, ka no anotācijas teksta skaidri izriet, ka likumdevēja griba ir saistāma ar atbalsta sniegšanu daudzbērnu ģimenes vecākiem viņu pienākumu pildīšanā (pienākums uzturēt savus bērnus), kā arī audžuvecākiem un aizbildņiem (līdz brīdim, kamēr bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns ir aprūpē, bet ne ilgāk kā līdz brīdim, kad tiek sasniegts 18 gadu vecums). Proti, šajā gadījumā likumdevēja griba nav saistāma ar sociālo garantiju nodrošināšanu bārenim vai bez vecāku gādības palikušajam bērnam pēc pilngadības sasniegšanas.

Jāatzīmē, ka ir vispārzināms, ka ir arī tādi jaunieši, kas pēc pilngadības sasniegšanas un ārpusģimenes aprūpes beigšanās turpina uzturēties audžuģimenēs un pie aizbildņiem un saņem viņu atbalstu, lai gan tas nav bijušo audžuģimeņu un aizbildņu pienākums. Visbiežāk tie ir jaunieši, kuri ir motivēti iegūt izglītību, bet ierobežoto iespēju dēļ, jo valsts un pašvaldību sniegtais atbalsts līdz patstāvīgas dzīves uzsākšanai ir nepietiekams cilvēka cienīgas dzīves nodrošināšanai, bez papildu atbalsta to nespēj. Turklāt, pašvaldības joprojām nespēj nodrošināt dzīvesvietu visiem jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes.

Tiesībsarga ieskatā likumdevēja griba sniegt atbalstu daudzbērnu ģimenēm ir pausta daudz plašāk un neaprobežojas tikai ar atbalsta sniegšanu vecākiem to pienākuma uzturēt savus bērnus pildīšanā. Tiesību norma, kas paredz valsts atbalsta programmas “Latvijas Goda ģimenes apliecības programma” īstenošanu, ir iekļauta Bērnu tiesību aizsardzības

² Latvijas Republikas Satversmes 110. pants.

³<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/F452779E634C9DDAC2257E120023E724?OpenDocument>

likuma 26. pantā – “Atbalsts ģimenei”, tātad atbalsts ir paredzēts ģimenei kopumā, ne tikai vecāku bērna uzturēšanas pienākuma pildīšanai.

Likumdevējs ir noteicis, ka valsts atbalsta programmā “Latvijas Goda ģimenes apliecības programma” paredzētais atbalsts ir nodrošināms arī audžuģimenēm un aizbildņiem, kuri nav bērnu vecāki un kuri līdzekļus bērna uzturam saņem no valsts un pašvaldības. Iepriekš minētais pierāda, ka likumdevēja griba ir veicināt daudz bērnu ģimeņu veidošanos, atbalstīt ģimenes, kuras audzina bērnus, kuri palikuši bez vecāku gādības, un ģimenes, kuras audzina bērnu ar invaliditāti (neatkarīgi no bērnu skaita ģimenē), veicināt minēto ģimeņu bērnu iespējas apgūt ne tikai vispārējo un profesionālo izglītību, bet arī augstāko izglītību, nodrošinot iespēju saņemt ikmēneša sociālo stipendiju “Studēt gods”. Jāatzīmē, ka vecākiem nav noteikts pienākums nodrošināt bērnam finansiālu atbalstu augstākās izglītības apguvei.

No Ministrijas sniegtā viedokļa izriet, ka tiem jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm, kuri turpina saņemt vecāku atbalstu pēc pilngadības sasniegšanas līdz 24 gadu vecumam, līdz patstāvīgās dzīves sākšanai - ieguvuši nepieciešamo izglītību darba atrašanai, lai spētu sev nopelnīt iztiku - ir nodrošināms valsts paredzētais atbalsts, bet jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm pēc ārpusģimenes aprūpes, nesaņemot ne vecāku atbalstu, ne bijušās audžuģimenes vai aizbildņa atbalstu, ne pietiekamu pašvaldības atbalstu, nav nodrošināms arī valsts atbalsta programmā “Latvijas Goda ģimenes apliecības programma” paredzētais atbalsts, tai skaitā iespēja saņemt ikmēneša sociālo stipendiju “Studēt gods”.

Tiesībsargs vēstulē Fondam vērta uzmanību uz kārtību, kādā tiek piešķirta apliecība pilngadīgām personām, kuras nav sasniegušas 24 gadu vecumu. Proti, attiecībā uz pilngadīgām personām, kuras nav sasniegušas 24 gadu vecumu, ir jāiestājas diviem kritērijiem: 1) ir jābūt aprūpē⁴; 2) jāmacās vai jāstudē vispārējās, profesionālās vai augstākās izglītības iegūšanai.

Lai pārbaudītu, vai pilngadīgā persona, kura nav sasniegusi 24 gadu vecumu, turpina iegūt vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību, Fonds tiešsaistes režīmā saņem informāciju no Valsts izglītības informācijas sistēmas.⁵ Pilngadīgas personas, kura nav sasniegusi 24 gadu vecumu un turpina iegūt vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību, esamība vecāka (audžuģimenes vai aizbildņa) aprūpē nekādā veidā netiek pārbaudīta.

Tātad kritērijam ir formāls raksturs, lai pēc fakta pierādītu jaunieša saistību ar vecāku (bērna un vecāka, aizbildņa un aizbilstamā, audžuģimenes un audžuģimenē ievietota bērna) uz pilngadības sasniegšanas brīdi. Iepriekš minēto var secināt arī no tā, ka apliecība tiek izsniegta arī tad, ja pilngadīgā persona, kura nav sasniegusi 24 gadu vecumu, ir darba attiecībās (apvieno darbu ar mācībām vai studijām) vai ir stājusies laulībā. Tātad spēj pati pilnībā vai daļēji nodrošināt savas pamatvajadzības, sevi apgādāt.

Tiesībsarga ieskatā, arī jaunieši no daudz bērnu ģimenēm pēc ārpusģimenes aprūpes, kuri nav sasnieguši 24 gadu vecumu un turpina iegūt vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību, ir tiesīgi pretendēt uz valsts atbalsta programmā “Latvijas Goda ģimenes apliecības programma” paredzēto atbalstu un atbalsta nodrošināšana nav pretēja likumdevēja gribai. Kā vecāku aprūpē bijuši jaunieši, tā audžuģimenē un aizbildnībā bijuši jaunieši līdz pilngadības sasniegšanai ir bijuši daudz bērnu ģimenes bērni. Pēc pilngadības sasniegšanas kā vecāku aprūpē bijuši jaunieši, tā audžuģimenē un aizbildnībā bijuši

⁴Civillikuma 177. panta ceturtā daļa: “Bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).”

⁵Ministru kabineta 2021. gada 1. jūnija noteikumu Nr. 352 “Latvijas Goda ģimenes apliecības programmas īstenošanas kārtība” 18. punkts.

jaunieši vairs nav aprūpē, jo ir sasnieguši pilngadību un aizgādība ir beigusies⁶, beigusies aizbildnība un uzturēšanās audžuģimenē. Tātad visi daudz bērnu ģimeņu bērni, kas mācās vai studē vispārējās, profesionālās vai augstākās izglītības iegūšanai, pēc pilngadības sasniegšanas ir salīdzināmos apstākļos un visiem ir iespēja pierādīt saikni ar bijušo aprūpētāju (vecāku, audžuģimeni, aizbildni).

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 4. punktu viena no tiesībsarga funkcijām ir jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu.

Lai sekmētu vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu, aicinu Labklājības ministriju novērst Fonda līdzšinējo praksi un nodrošināt, ka arī jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm pēc ārpusģimenes aprūpes, kuri nav sasnieguši 24 gadu vecumu un turpina iegūt vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību, tiek izsniegtas apliecības.

[2] Tiesībsargs atzinīgi vērtē Ministrijas pausto, ka turpinās pārskatīt un pilnveidot atbalsta sistēmu bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem un plāno virzīt priekšlikumu par stipendijas "Studētgodis" mērķgrupas paplašināšanu, iekļaujot tajā bāreņus un bez vecāku gādības palikušos bērnus.

Atšķirīgas attieksmes pret jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm pēc ārpusģimenes aprūpes novēršanai aicinu Labklājības ministriju iespējami īsākā laikā virzīt priekšlikumu par stipendijas "Studētgodis" mērķgrupas paplašināšanu, lai nodrošinātu iespēju ar 2022. gada 1. septembri jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes pretendēt uz ikmēneša sociālo stipendiju "Studētgodis".

Lūdzu līdz **2022. gada 1. jūlijam** informēt par paveikto un plānoto.

Tiesībsarga pilnvarojumā
Bērnu tiesību nodaļas vadītāja

Laila Grāvere

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁶ Civillikuma 198. panta 4. punkts: "Aizgādība izbeidzas, kad bērns sasniedz pilngadību."